

AZ OKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM SZEMLELTETŐ FILMKIRENDELTSÉGE
 filmdia sorozatából
 91. szám.

BERZSENYI DÁNIEL
 Irodalomtörténeti sor.20.
 Készült: 1952. évben.

1. Berzsenyi Dániel arcképe és névaláírása.

Berzsenyi Dániel első nagy ódaköltőnk Csokonai kiváló költő-kortársa. Képünk Toldy Ferenc 1864-es Berzsenyi-kiadásának címlapja. Barabás Miklós rajza. Axmann József metszete 1859-ből.

2. Költőnk szülőháza a vasvármegyei Egyházashetyén.

Ebben a hajlékban látta meg a napvilágot 1776-ban. Szülei közép-birtokos nemesek voltak.

3. Sopron látképe.

Ebben a városban diákoskodott. /A rézmetszet Michel Zakariás soproni rézmetsző munkája./

4. Soproni képek a 18. század végéről.

Ilyennek látta Berzsenyi tanuló-éveiben Sopron városát.

5. Az esthajnalhoz. /Vers-illusztráció./

Berzsenyi már diákkorában szívesen forgatta az akkor divatos német költők verseit, ezek is hatottak ifjúkori költeményeire. Az esthajnalhoz c. elégikus hangú verse rokon a német szentimentális lírával. Tárgya a költő ábrándozása alkonyatkor a szerelemről, ezt az ábrándos hangulatot festi alá Szlányi Lajos illusztrációja.

6. Bucsuzás. /Vers-illusztráció./

Szintén a hasonló című Berzsenyi-költeményhez készült. Gergely Imre munkája. Idézzük a kép alá egy hangulatos versszakát:

"Élj szerencsésen! valamerre fordulsz
 Légyen áldásom veled és vezéreljen!
 Légyen a végzés utain szerelmünk
 Angyala társad."

7. Quintus Horatius Flaccus.

Berzsenyi egyéniségének az óda felelt meg leginkább. Horatiust, a római ódaköltészet mesterét, már diákkorában költői mintaképnek tekintette. Egész életén át e műfajt művelte legszívesebben, és antik mestere példájára remek ódakkal gyarapította költészetünket.

8. Fénykép Berzsenyi kemenessömjéni lakóházáról.

Költőnk fiatalon megházasodván, felesége birtokára, a szülőfajújához közelfekvő Kemenessömjénbe költözött. Itt töltötte élete legboldogabb éveit.

9. Kemenesalja és a Ság hegy.

Berzsenyinek szülőföldje volt Kemenesalja. Mikor Somogyba kellett költöznie, szép elégiát írt róla /"Bucsuzás Kemenesaljától"/.

10. Berzsenyi Dániel niklai kuriája.

Fiatal feleségével: Dukai Takács Zsuzsannával Sömjénből ebbe az udvarházba költözött át 1804-ben. Itt, e hajlékban töltötte élete javarészét. Niklai remeteségében írta sok-sok szép ódáját és elégiáját. A halál is itt érte 1836-ban.

11. A költő méhase Niklén.

Berzsenyi nemcsak költőnek volt kiváló, hanem mintaszerűen gazdálkodott is. Vármegyeszerte híre volt méhesének. Nem egy szép költeménye született e méhes magányában.

12. "A magyarokhoz" eredeti kézirata.

A híres versének kéziratát - számos más becses irodalmi ereklyével együtt - a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában őrzik. E művén Berzsenyi különös műgonddal munkálkodott: legalább három ízben fogalmazta át.

13. Berzsenyi barátja, felfedezője: Kis János. /Krichuber kórajza./

Kis János korának neves költője, Berzsenyi komája. Az 1803. esztendőben egyszer éppen versírás közben lepte meg irónkat, kéziratát elkérte, s verseit elolvasva lelkesülten így kiáltott fel:

"Oroszlánnak látom én itt kormeit!"

Berzsenyinek eddig titkolt verseit megbirálásra ő küldte Kazinczyhoz.

14. Berzsenyi első levele Kazinczyhoz. /Kézirat./

Mai helyesírással: "Tekintetes Ur! Nagyérdemű Hazafi! A dicsőség ösztöne tulajdona a szebb lelkeknek, de a bölcsnek lángpillanata alatt hiusággá olvad. Egy igen érzékeny jelenést, egy igen szép ünnepet jegyzett az Urnak levele az én életemnek napkönyvében /: naplójában:/, s nem szégyenlem megvallani, hogy egy pár forró férfiúi cseppet nyomott ki szemeimből, de érzem, hogy az nem a dicsőség csiklandásának munkája, hanem a jó szándék jutalma". E sorokból kiérezzük a magányban élő költő mélységes meghatottságát. A levél kelte: 1808. december tizenharmadika.

15. Kazinczy Ferenc.

A széphalmi mester barátságába fogadja a hirtelen feltűnt tehetséget. Megszakításokkal ugyan, de 1808-tól évtizedeken átleve-

leznek egymással. Mint tanácsadója s bírálója megismerteti a felvilágosodás eszméivel; kiadót is ő szerez számára.

16. Az ősz c. Berzsenyi-vers eredeti kézírata.

A legszebb magyar elégiák egyike is magán viseli Kazinczy keznyomát. Eredeti címe Az ősz volt, de mi a Kazinczy-adta címmel ismerjük:

A közelítő tél.

17. Berzsenyi Dániel verseinek első kiadása.

Hosszas tárgyalások után 1813-ban jelentek meg Berzsenyi versei. A kötet lelkes fogadtatásban részesült s Berzsenyit egyszersiben a legnagyobb költőink között kezdték emlegetni.

18. Napoleon győzelme az arcole-i hidnál.

19. Ulm városa meghódol Napoleonnak.

20. Napoleon Szent Ilona szigetén.

Berzsenyi a napoleoni háborúk korában élt. Költőnk niklai magányában is élénk figyelemmel kísérte a világ eseményeit, több verse is szól a politikai és háborús eseményekről. Ilyen költeményei tükrében jól megfigyelhetjük költőnk gondolkodásmódjának alakulását. 1797-ben a Fenkölt nemességhez írt ódájában a nemesi önértzet hangja uralkodik. Az Ulmai ütközet c. versből már a hazafi aggodalma szól, az 1805. évben. Napoleon bukásakor, 1814-ben azután megírja Napoleonhoz című epigrammáját. Tömören, találóan és haladó szellemben jellemzi benne Napoleon pályafutását: a kor szabadságeszméje vitte diadalra Napoleont, de ez okozta bukását is, mikor szembe fordult vele. Első képünk a forradalmi tricolor alatt oroszládként küzdő Bonaparte tábornokot mutatja meg, a második festményen dicsősége tetőpontján látjuk a diadalmas császárt, aki már felcserélte a szabadságért küzdők utját a zsarnok pályájával, a harmadik kép - érthető konkluzióként - találó jelenettel a bukását illusztrálja.

21. A helikoni ünnepek színhelye Keszthelyen.

A helikoni ünnepek nevüket a Helikon nevű görögországi hegylánctól kapták. A hitrege szerint itt tanyáztak a muzsák. A helikoni ünnepeket Festetich György gróf irodalmi életünk élénkítése végett rendezte öt ízben 1817-1819 között. Az itt bemutatott vízfestmény: Háy Gyula munkája.

22. Festetich György gróf, a helikoni ünnepek szervezője.

A Martinovics-mozgalomban perbefogott és kivégzett Laczkovich János barátja, akivel együtt már korán sikra szállt a magyar ezredek magyar vezényleti nyelvéért. Ő rendezte a keszthelyi ünnepeket s kivételes megbecsülésben részesítette Berzsenyit.

23. Dukai Takács Judit.

A költő feleségének unokatestvére, magának Berzsenyinek is vérrokona. A bájos leányka nagy bámulója volt Berzsenyi verseinek

és maga is kedveshangu költeményeket írt. Kettőjük levelezése irodalmi érdekességü. Sokan felrötták a verselést Juditnak s ócsárolták, hogy nem eléggé házias. Költőnk védelmébe veszi rokonát. Tehetsége kifejtésére ösztönzi egyik hozzá címzett versében s ebben meglepő határozottsággal száll sikkra a nők jogaiért:

"Hogy a szeliden érző szép-nemet
Letiltva minden főbb pályáiról,
Guzsalyra, tőre /-türe/ kárhoztatni szokta
A férfitörvény, vajjen jól van-e?"

Te megbosszulva méltóságtokat,
Kihágsz nemednek szük korlátaiból,
Melyekbe zárva tartja vad nemem;
Kihágsz s merészen fényesb utra-térsz,
Melyen csak a nagy férfi-nyomdekok
Vezetnek a szép tiltott táj felé."

A szép tiltott táj: a művelődés.

24. Kölcsey Ferenc.

Eisler festménye a Magyar Tudományos Akadémia birtokában. 1817-ben Kölcsey Ferenc keményhangu bírálatot mondott költőnkről. Berzsenyi, aki akkor már dicsősége tetőpontján állott - hiszen csak nem rég koszorúzták meg a keszthelyi helikoni ünnepségeken- valósággal megrendült a nálunk szokatlanul élëshangu kritikától és hosszú évekre felhangzott a költészettel. Keserűen jajdul fel egyik, életében kiadatlan epigrammájában:

"Kölcsey, megmérted lattal, pennával, icével
Lelkemet és keskeny ürbe, időbe dugád."

Ugyancsak Kölcsey volt azonban az is, aki Berzsenyi halála után - mintegy kiengesztelésül - emlékbeszédben méltatta Berzsenyi nagyságát a Magyar Tudományos Akadémián.

25. Részlet Berzsenyi: "Mezei szorgalmunk akadályai" c. művéből.

A gondos Berzsenyi sokat törődött gazdaságával s elméletileg is foglalkozott mezőgazdasági kérdésekkel. A kéziratban Széchenyi: Hitel-e nyomán mezőgazdaságunk tervszerűtlenségét korholva arról elmélkedik, hogy egy helyütt sokan művelik a terméketlen talajt, másutt pedig pompás termőföldek hevernek parlagon.

26. Berzsenyi siremléke a niklai sirkertben.

Az emlékművet Somogy vármegye az 1859. évben állitatta a nagy költőnek. Az oszlopán Berzsenyi-idézet olvasható a Felsőbüki Nagy Pálhoz intézett hasonló című költeményéből, a nagy emberek halhatatlanságáról;

"A derék nem fél az idők mohától,
A koporsóból kitör s eget kér."

27. Emléktábla a költő niklai udvarházának falán.

Költőnk életének és munkálkodásának leghosszabb szinterét az utókor kegyelete ezzel az emléktáblával jelölte meg.

28. A költő mellszobra.

Vay Miklós alkotása 1860-ból.

29. Berzsenyi szobra Szombathelyen.

1896. tavaszán Vas vármegye szobrot állított nagy fiának.

30. Berzsenyi Dániel költői műveinek centenáris kiadása.

A Magyar Tudományos Akadémia Berzsenyi halálának 100. évfordulójára újra kiadta a költő műveit. A kötetet legismertebb Berzsenyi-kutatóink egyike: Merényi Oszkár rendezte sajtó alá. Alapos bevezető tanulmánya, részletes jegyzetei és névmutatója közelebb viszik a ma olvasóját Berzsenyi költészetéhez.

31. Kodály Zoltán arcképe.

Kodály Zoltán /született 1882./ hírneves zeneszerzőnk hatásosan zenésítette meg Berzsenyi két költeményét. Ezek: A közelítő tél és A magyarokhoz /"Forr a világ bus tengere oh magyar" kezdetű/. Az első dal zongorakísérettel, a második pedig négyszólamu kánon.

Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalatnál
Felelős vezető: Bojkovszky Lajos